

Vrnitev

Ivan Grohar pripoveduje

Miro Kačar

Pred kratkim ste me prosili, naj se vrnem, vsaj za letos. Zato sem danes tu. V Heblarjih sedimo pod domačo hruško in se pogovarjamo. Pripovedoval vam bom o sebi, o svojem času, o stvareh, ki jih razumete drugače, morda sploh ne veste zanje. Celo stoletje in več je od takrat in v mnogih spominih sta ostala kvečjemu le še Sejalec in moja kitara. Kar zaigral in zapel vam bi spet tisto o hauptmanu Gašperju in lepi Urški ...

Od selitve iz rojstnega farovža v Heblarje mi je ostala v spominu le dolga, strma pot in potok, ki je peneče se hitel v svet. Pozneje sem se velikokrat ustavil ob njem, se osvežil in v mislih potoval z njim v daljine, neznane kraje. Verjel sem, da se tam dogajajo velike stvari, take, ki bi jih moral videti in spoznati. Že Sorica z belimi hišami, ki sem jo opazoval skozi drevje samotnih Heblarjev, se mi je zdela okno v svet. Ta samotni svet, kjer sva bila sama z našo kravico, ki sem jo pasel, me je že zgodaj naučil samostojnosti in odgovornosti. Za nerganje in tarnanje ni bilo prostora in tudi nikogar, ki bi me poslušal. Dolga pot v šolo in nazaj me je silila k opazovanju in razmišljanju. Narava je postala moja učiteljica in prijateljica. Zdela se mi je kot veličastna slika megličastih senc in barv, s katerimi se igrajo sončni žarki in spreminjajo trde obrise realnosti v mehke oblike letnih časov. Ti vtisi zgodnjega otroštva so vedno hodili pred menoj in me vodili v skrivnostni svet

Ivan Grohar, *Sv. Ciril in Metod*, 1906/1907; olje/platno, 162,5 x 85 cm; Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

umetnosti. Že zelo zgodaj, pravzaprav že v otroških letih, sem se zatrdno odločil postati slikar. Tisti pravi slikar, ki dela za gospodo, cesarja in vzvišene cerkvene namene. Ker so me doma namenili za kmečko delo, župnik in učitelj pa sta podvomila o mojih sposobnostih, so me začeli odvracati od takih misli. Seveda dobronamerno, saj niso verjeli, da bi pastirček iz Heblarjev kaj podobnega zmoget, tudi zaradi stroškov, ki nastanejo ob tem. Kako malo so verjeli vame, čutil sem njihovo nezaupanje in to me je bolelo. Kljub temu mi je župnik svetoval nekaj slikarskih delavnic v bližini, kjer bi lahko pridobil osnovno podobarsko znanje. "Bi nič ne škodilo, če se malo izobrazim, kar nekaj strganih slik in križev je treba popraviti," so menili domači. "Pa ob nedeljah ne bi po gostilnah denarja zapravljaj," je dodal župnik. Ni se obneslo in začel sem služiti kruh kot hlapec pri davških kmetih. Kosil sem, drvaril, oral.

Dela je bilo od jutra do večera, poleti in pozimi. Najlepša je bila košnja. Vriskali smo, peli in se šalili z dekleti, ki so nosile malico. Bil sem močan, dela vaje in povsod so me radi sprejeli. Tudi to, da sem jim kdaj pa kdaj prebral novico iz časopisa, je imelo svojo veljavo.

Leta so tekla, postajal sem polnoleten. Začel sem dojemati, da je moja usoda v mojih rokah, da moram sam izbrati svoja pota. Pravzaprav sem bil že dolgo odločen, čakal sem samo na trenutek. Prišel je in z rokami v praznih žepih sem odšel usodi naproti. Peš po tisti tolikokrat prehojeni poti. Drevesa so se klanjala v vetru in ptice so mi pele, ko sem odhajal iz samotnih Heblarjev. Potok je šumel glasneje kot kdaj koli prej. Podal sem mu roko, ga ponesel do žejnih ust, da si zapomnim njegovo svežino, ko bom hodil kdo ve kje.

Po šestih mesecih dela v kranjski in zagrebški delavnici sem dobil vabilo iz ljubljanske vojašnice. Pa ravno zdaj, ko sem začel uresničevati svoje življenjske načrte. Življenje vojaka mi je postajalo iz dneva v dan večje breme in ovira pri uresničevanju moje poti. Pred očmi sem imel pravljčno opisano sončno Italijo, deželo slikarjev. O tem sem večkrat bral v Mohorjevih knjigah. Zdelo se mi je, da so jih polne mestne ulice, da za vsakim vogalom stoji slikarsko stojalo. Kakšna naivnost. V mislih, da bi tam zlahka uresničil svoje želje, da je to kraj, kamor izpod Heblarjev hiti moj potoček, sem nekega dne mirno odkorakal iz vojašnice obljubljeni deželi naproti. Si predstavljate, peš do Benetk.

Najprej sem se ustavil v domači Sorici, kjer so me domači fantje in dekleta založili s hrano, nato pa proti Italiji. Ne bom opisoval poti, ker mi ne bi verjeli. Povem vam le, da so se ob prihodu v Benetke moje sa-

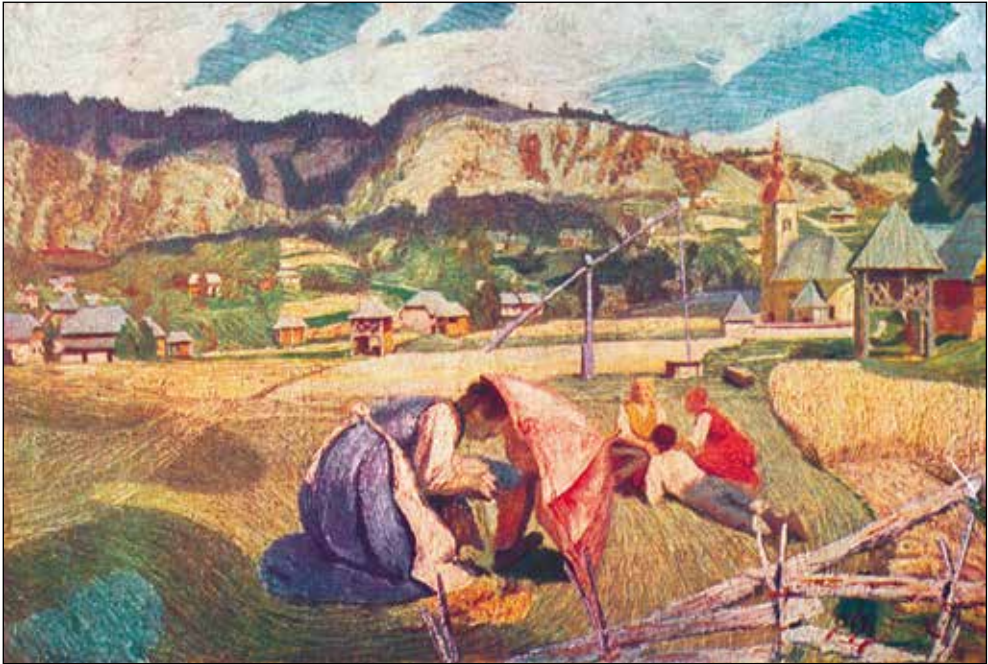
Ivan Grohar, *Kmečka hiša*, (1901); olje/platno, 54 x 80 cm; Muzej in galerije mesta Ljubljane.
© Muzej in galerije mesta Ljubljane (foto: Tilen Vipotnik).

nje razblinile. Nič od namišljenega raja, ne slikarjev ne zaslužka. Tujec v tuji deželi, sam brez vsega sem se po nekaj dneh javil na konzulatu kot begunec. Z vlakom so me poslali nazaj v ljubljansko kasarno in tam sem skupaj s kaznijo služil cela štiri leta in še nekaj čez. Vendar me tudi to ni strlo, tudi tokrat sem našel tisti svetli žarek, ki je napovedoval, da se bo zgodilo. Vedno bolj sem začel verjeti v lepšo prihodnost in neomajna vera vanjo je postala moja sopotnica. Ostala mi je zvesta tudi v najtežjih trenutkih, ko so me spotikali, poniževali, žalili.

Tisti svetli žarek je posvetil zadnje tri mesece služenja vojaškega roka. Dodelili so me strelskemu vodu v Gradec. Tudi slikarska šola je bila v mestu in brez predsodkov sem obiskal ravnatelja. Zadovoljen je bil z mojim risarskim znanjem, celo priporočilno pismo za denarno podporo mi je napisal. V njem kranjskemu deželnemu zboru sporoča, da bi bilo škoda zaradi denarne stiske pustiti moje slikarske sposobnosti v nemar. Dobil sem deželno podporo, deset goldinarjev mesečno, in se jeseni 1892. leta vpisal v graško slikarsko šolo.

Svet se mi je spremenil. Sonce je sijalo topleje, življenje je dobivalo pravi smisel. To ni bil rezultat mojih sanj, bil je rezultat moje trdne volje in prepričanja, da se bo zgodilo. Kajti sanje so samo sanje, izginejo, ko se zbudiš. Že v izhodišče jih postaviš kot nekaj neuresničljivega, nekaj, kar pride ali pač ne, kar tako, samoumevno, brez truda in volje. Ko tako brskam po svojih spominih, se mi zazdi, da so bila to moja najlepša leta, čeprav še daleč ne brezskrbna. Podpora, ki sem jo prejemal, nikakor ni zadoščala za vse potrebe šolnine, prehrane, stanovanja, materialnih stroškov ... Takrat ni bilo dijaških ne študentskih domov, olajšav za prehrano, vlak je bilo edino prevozno sredstvo, šolnino smo plačevali. Trda mi je predla, ampak je šlo. Znanje sem zajemal z veliko žlico in imel odlične uspehe. Večkrat sem kar peš prišel za krajši čas domov in z domačimi fantini ob večerih s kitaro prepeval po vasi. Zato so me domačini bolj poznali po vriskanju, petju in kitari kot po slikanju. Zbirali smo se tudi po hišah, kjer so dekleta ob večerih klekljala. Fantje so imeli opravka z velikim svedom, sam pa sem kar na steno veže z ogljem iz krušne peči risal obraze deklet. Dobro mi je šlo od rok, le gospodarju ni bilo do mojih slikarskih veččin.

Počasi, a vendarle je slikarstvo na vasi pridobivalo pomen. Še posebno slike z nabožnimi motivi, kar mi je šlo zelo dobro od rok. Za domače župnišče sem že v času študija napravil nekaj slik, pozneje mi je župnik dal celo prva naročila. Zadovoljen z mojim delom me je priporočil tudi drugim. Odprl sem atelje v Škofji Loki, dela je bilo ve-

Ivan Grohar: *Pod Koprivnikom* (tudi: *Počitek*), (1902); olje/platno, 90 x 149,5 cm; last: Muzej in galerije mesta Ljubljane, nahajališče: Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

liko, užival sem. Uspela mi je nova, čisto moja štimunga v slikarstvu. Svetost nabožnih motivov sem poudarjal s svetlobo, ki je postala in ostala moja spremljevalka do konca. Kakšen preobrat. V istem okolju, med istimi ljudmi postaneš cenjen in spoštovan. Nagovarjali so me z "gospod akademični slikar". Prvič sem si zavezal samoveznicu, oblekel belo srajco in obleko, ki sem jo kupil v Gradcu. Končno so tudi doma priznali moj uspeh. Lepo.

Imel sem nekaj dekliških modelov, do katerih sem gojil posebne simpatije. Ne vem, ali so bile resnične ali namišljene, vedno je ostalo le pri tem. Nikoli mi ni uspelo obrniti stvari sebi v prid ali pa nisem hotel. Kdo bi vedel po tolikih letih?

Občasno me je pot zanesla nazaj v študijske kraje, kjer sem še vedno izpopolnjeval svoje znanje. Občudoval sem Segantinija, kako je naslikal svež gorski zrak in zorane njive sredi švicarskih Alp, občudoval nove dosežke evropskih slikarjev, posebno francoskih. Na njihovih slikah so se ljudje premikali, reke so tekle in oblaki potovali. Prvič v življenju sem podvomil o svojem slikarstvu. Vso mladost sem preživel sredi narave, zdaj pa slikam ljudi in portrete v temnih prostorih. Komaj da zaide borna svetloba skozi zastrta okna. "Ven pojdi, ven, v naravo. Saj poznaš vsak košček domače zemlje, sam si vajen kmečkega dela, le kdo bi ga poznal bolje od tebe? Postavi stojalo med polja, gozdove in slikaj, slikaj!" Še danes slišim ta notranji glas, ubogal sem ga in stopil na novo pot. Na pot slovenske krajine in kmeta. Postala je tako slovenska, da jo lahko vsakdo, z vzhoda in zahoda, s severa ali z juga, postavi kot prepoznavno v svoj kraj. Najprej je na mojih slikah posijalo sonce, zašumele so veje dreves, zrasle pomladne trave. Čez dve leti je kosec zamahnil s koso, grabljica si je obrisala potno čelo, sejalec pa še vedo hodi do roba njive in nazaj. V moji rojstni hiši v Sorici je prikazana kronologija slikarske poti, poglejte jo in se prepričajte. Prihodnjic vam napišem, kako sem obiskoval slovenska podjetja za donatorstvo pri obnovi okradene zbirke. Naj se vodilni prej zamejnajo, da ne bo komu nerodno ob dejstvu, da se je ponovila zgodovina izpred stotih let.

V gostilni na Zalem Logu sva se srečala s slikarjem Jakopičem. Govoril mi je o nekakšni novi umetnosti, ki nastaja v Ljubljani. Slikal mi je tako prepričljivo, da sem sprejel ponudbo in se preselil v Ljubljano. Stanoval sem tu in tam, še vedno pa me je nase priklepala Škofja Loka. Vedno redkeje sem zahajal više tja gor proti domači Sorici. Do Železnikov še, saj so bili zlahka dosegljivi tudi peš. Tam sem naslikal nekaj

Ivan Grohar, *Kamnitnik* (tudi: *Zasneženi Kamnitnik*), 1905; olje/platno, 87,4 x 99,5 cm; Narodna galerija, Ljubljana.
© Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

svojih najljubših del, v katerih se motivi kopljejo v sončni svetlobi, ki se še danes s težavo prebija v sotesko. Tako mrzel je ta kraj, nobenega znamenja, ki bi spominjalo name. Veliko ljudi na Škofjeloškem ima v posesti moje slike. Danes slišim, da so bili to moji mecen, nekakšni dobrotniki. Smešno, smešno. Kot bi trdili, da ste vi dobrotniki kmetom, ker kupujete od njih mleko, da ste mecen gostincem, ker pijete njihovo vino. Dajte, povejte jim to, če si upate. Moje slike so lahko kupili, ker sem jim ponudil smešno nizko ceno, vse drugo so izmišljotine. Za časa življenja se o tem ni govorilo, nihče ni maral izdati, kako malo je bil pripravljen odšteti za sliko. V zlatu bi se kopal, če bi bilo res, kar govorijo. Tudi cerkve so za slike domačih avtorjev plačevale komaj polovično ceno, ki so jo zahtevali in tudi dobili tujci. To je resnica o naši umetnosti tistega časa.

Slikarji nove smeri smo se zbirali v Ljubljani, ustanovili smo Slovensko umetniško društvo in leta 1900 že imeli prvo skupno razstavo. Uspela je. To nam je dalo krila, naša nova umetnost je rasla in se razvijala. Tudi meni je uspelo dokončno vstopiti vanjo. Devinski grad, Pod Koprivnikom, Grabljice, Ob reki so nerodni, a odločni koraki, ki so me popeljali v sam vrh tedanjega evropskega slikarstva.

V takem vzdušju in velikem pričakovanju smo čez dve leti pripravljali drugo umetniško razstavo. Bilo je v času, ko se je do vrhunca razplamtel politični boj. Klerikalci s svojim Društvom za krščansko umetnost in liberalci s Slovenskim umetniškim društvom. Razstava je doživela polom, oblastna kritika nas je v javnosti ponižala, označila za rumenjakarji, jajčarji, kozolčarji. Preveč lepega in domačega je dihala z naših platen, preveč za narod, ki se ni niti hotel niti znal veseliti. Vajene teme jih je slepila svetloba naših slik, gledali so v tla in butali ob steno, da bi jo podrli. Ni jim uspelo, še močnejši in uspešnejši smo se vrnili na evropsko prizorišče, doma pa se za nekaj časa umaknili. Ostal sem tudi brez cerkvenih naročil in razmišljal, kako in kam. Spomin me je ponesel v Špeter Slovenov ob Nadiži, kamor sem nekoč s hlapci odhajal na košnjo. Kaj če poskusim? Poznajo me, morda bi še kaj prodal, saj cvenka ni od nikoder. Pa toliko smo stavili na to nesrečno drugo ljubljansko razstavo.

Kar sam sem si iz društvene blagajne izposodil določeno vsoto in odpotoval v prepričanju, da jo ob vrnitvi povrnem. Usoda je hotela drugače. Obsodili so me in zaprli. Tudi najboljši tovariši so me zapustili, se me izogibali. Ostal sem sam in prvič v življenju se mi je orosilo oko. Domači župan, ki ga je sodnik povprašal za mnenje, je zapisal,

Ivan Grohar, *Mož z vozom* (tudi: *Koruza, Voznik*), (1910); olje/platno, 93,5 x 131 cm; Moderna galerija, Ljubljana.
© Moderna galerija, Ljubljana (foto: Dejan Habicht).

da sicer nimam lastnega imetja, vse, kar sem dosegel, pa sem le po dobroti drugih. Kakšno ponižanje. Po dobroti drugih. Kje ste gospodje v lakastih čevljih, ki ste me za nekaj kron kupovali po gostilnah in razprodajah? Pokažite se in povejte resnico! Toda kako, saj mi še v oči ne upate pogledati, hočete, da odidem, dokončno. Zmotili ste se. Pobral se bom, silnejša in večja bo moja moč. Vi boste odšli v prah in pozabo, jaz bom ostal. Vzravnan, čeprav odlit v bron, bom še naprej kljuboval času. Da se boste lahko, tako kot letos, s političnimi igrkami vedno znova in znova, kadar zmanjka vsebine, izživljali na moj račun. Stal bom in ostal z vero v lepšo prihodnost, ki mora priti tudi za vas. Pa kaj hočete še več? Saj je že tu, treba jo je videti, dojeti. Bi bil kdo pripravljen današnji čas zamenjati z mojim?

Po odsluženi kazni so me dobri ljudje za nekaj mesecev vzeli k sebi na Brdo pri Lukovici. Ničesar niso pričakovali od mene, razen da se odpočijem po teh nesrečnih dogodkih. V deželo je prihajala pomlad, spraševal sem se, kako naprej. Naj se spet oprimem slikanja v cerkvene namene, pridobim ponovna naročila ali sledim novi umetnosti? Od te odločitve je bila odvisna moja nadaljnja usoda. Izbral sem drugo, postavil stojalo med pomladne njive in drevesa, ki so napenjala popke v cvet. Sonce me je zagrelo, težke misli so zbežale pred lepoto pomladne narave. Čutil sem, kako prihaja vame nova moč, čutil, da zmorem premagati prazno platno, ki me je vedno porogljivo izzivalo. Čopič je poplesaval kot nikoli doslej, pustil sem mu vso svobodo. Nastajal je moj prvi pravi umotvor, Pomlad. Tako smo včasih imenovali umetnino.

Potem sem spet odšel. Italija, Dunaj. Preživljal sem se v glavnem s portretiranjem, tudi gledališke kulise sem barval. Za mizerno plačilo. Prave slike niso in niso šle v prodajo, čeprav sem imel nekaj manjših razstav. Slabo se mi je godilo, nisem tožil in obupaval, saj sem verjel, vedno bolj verjel v tisti trenutek, ki bo prišel, ki mora priti. Seznanil sem se s Cankarjem. Preberite njegovo črtico o najinem srečanju, razkrila vam bo blišč in bedo slovenskih umetnikov. Vedel sem, da moramo vztrajati, se boriti. Zato sem iskal možnosti za razstavo v veliki, pravi galeriji. Na Dunaju je imel tako galerijo g. Miethke. Ustregel je mojemu prigovarjanju, slike slovenskih umetnikov so se začele zbirati. Vse delo okrog priprav in postavitve je bilo na mojih ramenih. Ni bilo težko. Čutil sem, da za slovenske slikarje prihaja veliki trenutek. Ob prihodu pomladi 1904 je bila razstava odprta, predstavili smo se kot Umetniško društvo Sava. Še vedno pod vtisi domačega poloma

Ivan Grohar: *Štemarski vrt* (tudi: *Vrt v Štemarjih*), 1907; olje/platno, 55 x 44 cm; Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

smo z negotovostjo pričakovali otvoritev. Samo midva z Jakopičem sva verjela v uspeh, vedela sva, da razstavljamo dobre stvari.

Redko so v moje življenje prihajali trenutki uspeha, tokrat so se mu vrata na stežaj odprla. Razstava je doživela nesluten uspeh. Evropski časopisi so pisali o novem slovenskem slikarstvu, mu izražali slavo in ga dvignili visoko nad evropsko mazaštvo. Da je to razstava svetlobe in sonca, sijaj slovenske dežele, ki ga ni dosegel nihče pred nami. In moja Pomlad je bila predstavljena kot daleč najboljša, moje ime se je pojavljalo prav na vrhu časopisnih stolpcev. Tudi prodal sem nekaj in se tako rešil iz trenutne stiske. Slovenska kritika je ob vsem tem sramežljivo molčala. Naš uspeh je spodbudil tudi slikarje drugih dežel, po evropskih mestih se je vsul plaz razstav. Povsod smo bili vabljeni. Moji slikarski tovariši so se radi izgovarjali zaradi dela in pomanjkanja časa. Da imajo družine in ne morejo vandrati naokrog. Da, prav ste slišali, moje delo naj bi bilo vandraje. Morda imajo celo prav, družice je treba upoštevati, poslušati. Kaj pa jaz, še vedno sam, brez imetja, kaj šele stanovanja, celo hiše. Zato mi je bilo nekako samoumevno, da potujem namesto njih, ki se ob večerih lepo grejejo v naročju svojih najdražjih. Ko bom prodal toliko slik, da si bom lahko privoščil tudi njihov način življenja, bom to tudi storil. Prav gotovo.

Dunaj, London, Berlin, Zagreb, Beograd. Od Trsta do Sofije, od Krakova do Pariza sem spoznaval vsa evropska pomembna mesta. Kjer koli smo razstavljali savani, so o tem pisali časopisi na prvih straneh, moje ime je bilo prav na vrhu. Si predstavljate, pastirček Ivan s soriških Heblarjev v občini Železniki sredi Evrope? Vam kaj pomeni zmaga slovenske umetnosti v tujini? Ste dojeli njen zgodovinski pomen za našo, domačo, slovensko kulturo? Ne zapravite tega bisera, slovenska zemlja dolgo ne bo rodila umetnikov, da bi vam ga povrnili.

Slikal sem po najrazličnejših gorenjskih krajih, za stalno bivališče pa sem si izbral Škofjo Loko. Tam so se zbirali tudi moji stari in novi tovariši, skupaj smo veseljačili, skupaj slikali, skupaj kovali načrte. Sem in tja sem se za krajši čas mudil doma v Sorici, Železnikih, Ljubljani, Benečiji. Vsak trenutek sem izkoristil za slikanje. Macesen, Snežni metež, Ajda so potovale po evropskih razstavah. Vsaka slika je sporočala kaj novega, kaj, kar sem na prejšnji spregledal. Pridružile so se jim Sejalec, Žanjica, Pravljica. Po tolikih neuspehih in razočaranjih sem začutil novo moč. Znova je posijalo sonce in na zelenih bregovih Sore, med bogatimi njivami in polji, sem postajal pravi slikar sloven-

Ivan Grohar, *Črednik* (tudi: *Pastir*), (1910); olje/platno, 73,5 x 85,5 cm; Moderna galerija, Ljubljana.
© Moderna galerija, Ljubljana (foto: Lado Mlekuž, Matija Pavlovec).

ske zemlje. Čutil sem, da pijem iz njenega studenca v polnih požirkih. Snopi, Krompir, Hribček in Mož z vozom so navduševale kritike in žele priznanja po razstavah. Toda vedno znova in znova so se neprodane vračale v moj atelje, vedno znova in znova sem verjel, da pride tudi moj dan. Dekletu v Zemunu sem obljubil, da se vzameva, ko pride tisti dan, ko pride ta sreča. Da bi si izboljšal gmotni položaj, sem se prijavil za učitelja risanja. Zavrnilo so me, zaradi mojih starih grehov. Podvomil sem, da bo lepša prihodnost, v katero sem tako verjel, kdaj moja. In drugič v življenju se mi je orosilo oko, a nisem klonil. Dvigalo me je spoznanje, da sem to prihodnost daroval za ideale, ki so našo umetnost pripeljali tja, kamor sodi. Kaj pa če je bilo, ko sem odhajal iz Heblarjev v svet, to moje poslanstvo? Kaj bi storil, če bi mi takrat potoček razkril mojo pot, bi šel po njej? Zagotovo bi ponovno stopil nanjo in šel prebujati svoj speči narod. Ponovno bi se bojeval, da iz domačih tal zraste umetnost, ki jo bo občudoval ves svet in jo bo narod sprejel za svojo. Mi smo vse to storili, le narod, naš lastni narod tega ni razumel. Naša umetnost pa bo ostala, kljubovala duševnim in političnim viharjem, izzivom vsakega časa, z vami ali brez vas. O tem boste odločali sami, nihče ne odgovarja za vašo srečo in nesrečo. Vsak si jo kuje sam. Tudi jaz sem si jo. Ko razmišljate o mojem življenju, me pomilujete, kako tragična usoda me je spremljala. Mislite, da bi naslikal toliko sonca in svetlobe, če bi bilo to res? Kruta usoda, nad katero so se naslajali, je samo lupina mojega srca, v katerem je bil vedno in za vsakogar žarek sonca, ki sem ga vse življenje razpihoval v mogočno svetlobo. Tudi za vas, z željo, da ga ne pogasite.

Neznosno pomanjkanje zaradi neprodanih slik je načenjalo moje nekdanje krepko telo. Postajal sem utrujen, tih, zamišljen. Soba v Štemarijih je ostajala mrzla, nezakurjena. Premražen in lačen sem včasih zavil v pivnico, da se pogrejem. Prijazna točajka mi je sem in tja ponudila krožnik tople juhe. Vem, da je to naredila skrivaj, saj nisem imel s čim plačati. Kako drugače sem si predstavljal življenje še kot pastir in hlapec v Heblarjih.

Takrat vsaj lačen nisem bil in ni me zeblo. In danes? Slikar vseh pomembnih evropskih galerij s kupom neprodanih slik obsojen na počasno umiranje. Kje ste zdaj vsi, ki se imate za moje dobrotnike? Kadar sem kaj prodal, je bila gostilniška miza polna, seveda, dokler je bilo kaj cvenka. In zdaj, ko me tlačita mraz in beda, zdaj pridite, polna soba slik vas čaka. Kupite, plačajte pošteno, da opravičite svoj sloves. Ne, nikomur nisem ničesar dolžan. Čutim, kako čakate na moj konec,

da boste ponovno za nekaj grošov pobrali, kar je ostalo. Nekomu pa sem vendarle dolžan opravičilo. Materi. Za skrbi in žalost, ki sem jih povzročal. Bila je edina, ki je jokala in molila zame. Njej, ki sem ji zarezal globoke gube v njen mili obraz. Ob mislih nanjo se mi je tretjič v življenju orosilo oko. Oče je odšel že zgodaj, v otroških letih, tudi matere že dolgo ni več. Sestra je imela toliko dela doma, da je komaj kdaj utegnila pomisliti name. Je tudi bolje, da ni vedela za moje tegobe. Še danes imam pred očmi njen lepi obraz, ko sem jo portretiral. Bila je vesela, da mi je uspelo, čutil sem, da je ponosna name. Škoda, da so bili trenutki njene sreče tako redki.

Dolgo sem verjel, da so vse le sanje. Jutri spet posije sonce. Saj moram še v Italijo, v kraje, na katere sem čakal vse življenje. Jakopič pravi, da so mi odobrili dokaj izdatno podporo. Naročil sem mu, naj nakupi vse potrebno. Platna so mi že zdavnaj pošla, tube z barvami so prazne. Dnevi postajajo vedno mračnejši, čeprav je zunaj dan. Skozi priprto okno prihaja znani vonj, ki napoveduje skorajšnjo pomlad. Lakote in mraza ne čutim več. Pred očmi se pojavljajo znane, prijetne meglice, ki sem jih tako rad slikal. Vse je zavito v vijolične sence, sonce se spreminja v velikansko rumeno kroglo. Še zadnjič zberem svoje moči in sežem po čopiču. Roka omahuje, a me uboga. Nenadoma se pojavi tista močna svetloba, ki sem jo ustvarjal vse življenje. V njej zagledam sebe, kako slikam ČREDNIKA. Potem izgine daleč za domače planine. Počaka me, da jo dohitim, in skupaj odideva po prašni Martinovi cesti v mojo tako pričakovano lepšo in tiho prihodnost. Nič zvonov, nič pesmi, pa vendar jo slišim. Kukavico, ki je priletela iz domačih Heblarjev oznanjat, da tudi v moje hribe prihaja pomlad. Slišim šumenje potočka, ki me je tolikokrat odžejal. Še vedno neutrudno hiti naprej, samo naprej, in čaka, da spet koga zvabi v svet. Tja, kjer se dogajajo čudne, a mamljive stvari. Še zadnjič mi lahen vetrič poboža izsušeni obraz, se sprehodi po strunah moje kitare, prinaša vonj po dimu iz domače peči. Kot takrat, ko so mati zakurili krušno peč in pekli kruh. Črnega, posutega z diamanti in zlatimi zrni ljubezni.

Potem me objame domača slovenska zemlja in po dolgih letih spet mirno in brez skrbi, kaj bo jutri, zaspim v njenem toplém naročju.